

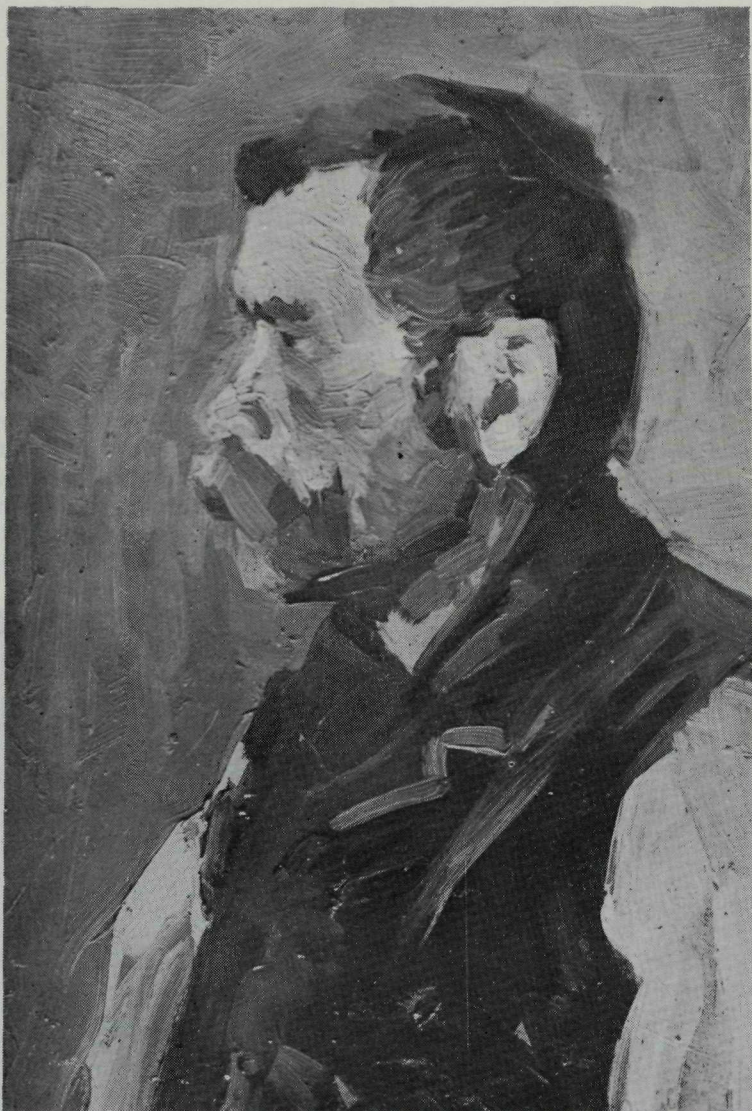
A Dél-alföldi plein-air festészet lírikusai

Az Alföld tája és népe több kiváló magyar festőt meghihletett. Soraikból különösen három dél-alföldi művész magaslik ki. Egyik a Szentese-környéki szegényparasztság nyomorát és lázadó indulatát drámai erővel ábrázoló *Kosztai József* (1864–1949), másik a vásárhelyi *Tornyai János* (1869–1936), aki a nehéz, keserves zsellérmunka színterét, a Viharsarok vidékét és népének társadalmi viszonyait kritikai élel mutatta be. Harmadik, a kettejük eszmei és művészi örökségét leginkább megértő, s azt felhasználó *Kohán György* (1910–1966) volt.

Nyilasy Sándor: Napsütés c. festménye

A dél-alföldi festészet azonban nemcsak tragikus arculatot mutat. Tornyai, Koszta és Kohán mélyzengésű, komor piktúrájával egyidejűleg bontakozott ki, illetve fejlődött tovább egy lírai hangvételő, helyi táj- és népelet-ábrázolás is. Legjelesebb képviselői: *Endre Béla* (1870–1928), *Nyilasy Sándor* (1873–1934), *Károlyi Lajos* (1877–1927) és *Dinnyés Ferenc* (1886–1958) voltak. Endre kivételével valamennyien Szegeden fejtették ki művészi tevékenységüket.

Nyilasy Sándor: Alföldi paraszt c. képe

E különböző alkotói karakterű Csongrád megyei mesterek – kifejezve a dél-alföldi táj szépségeit, népének örömet-bánatát – együttesen teremtették meg a helyi festészet drámai és poétikus vonalát.

Ha e művészek alkotásait megtekintjük, gondolatunk, hangulatunk akként alakul, amilyen kép előtt állunk. Ha Tornyai borús egű pusztáit szemléljük, mély érzelmű, férfias indulattal töltődünk fel. Ha Nyilasy napsütéses Tisza-parti tájai kerülnek elénk, ezekből a természet virágzásának derűje ragad ránk. Viszont Koszta és Kohán sötét tónusú tanyáiból, egy kitörni készülő vihar drámaisága csap felénk. Endre Béla, Károlyi Lajos és Dinnyés Ferenc pedig gyöngéd érzélemmel örökítették meg az egykori tanyavilágot, a régi itteni utcákat és intim szobabelsőket, melyeket hétköznapiak póztalan ábrázolásával tettek költőivé.

E dél-alföldi mesterek festményei tehát drámai vagy lírikus töltésüknek megfelelően tragikussá, illetve harmónikussá tesznek, érzéseket kavarnak fel, vagy indulatokat nyugtatnak el bennünk – hasonló váltakozással, mint ahogy ez az Alföld természetében végbemegy. Emberről és tájról külön-külön beszélni e festőknél nem lehet. Miként a valóságban sem lehet, mert szerves tartozékai egymásnak. Az ember belesímul a tájba, a táj belesímul az emberbe, alakítják, formálják egymást, ősidők óta egyekké lettek.

A szóban forgó dél-alföldi lírikus-festők: Endre Béla, Nyilasy Sándor, Károlyi Lajos és Dinnyés Ferenc nem tartoztak a lázasan keresők, a felfedezni vágyók közé. Fejlődésükbe a művészi átélések hosszú sora hozta bele a fokozatos tartalmi gyarapodást és egyéni stílusuknak egyre határozottabbá válását. Pályakezdésük főbb állomásai: München, Róma, Párizs és ezt követően a Nagybányai Művésztelep volt. A plein-air-ben jelentkező fény- és színproblémák iránti érzékenységet Hollósy, Ferenczy Károly és társaik oktatták beléjük. A nagybányai természetelvű piktúra eredményeinek kamatoztatása, művészi kibontakozásuk alapjává lett, és a dél-alföldi táj helyi sajátosságait megragadó festészetük ebben gyökerezik.

Az itteni nép életének beható tanulmányozásából és a táji környezet hatása alatt formáltak ki természetes hangú, közvetlen előadási módjukat, amely távol áll koruk műtermi festészetének szokványaitól. Innen van, hogy életművük egyöntetű, egyszer megalált stílusuktól nem térnek el. A valóságlátás elveit elfogadták, mert annak ésszerű voltáról meggyőződtek. Pikturális törekvésük abban mutatkozik meg, hogy a szürke tónusoktól a színes látás felé haladnak és kompozícióikban a dekoratív szellemű elrendezés mindinkább érvényesül. Ugyanakkor az érzelmek intenzitása, mellyel átéli a látottakat, folyton növekszik náluk és képeik tartalmilag gazdagabbá válnak.

Endre Béla, Nyilasy, Károlyi és Dinnyés festészetükben érzékenyen reagálnak mindenre, melyet künn a szabadban tapasztaltak. Fényben úszó plein-air képeik úgy hatnak, mintha a vázlatkészítés anyagából bontakoztak volna ki. László Emőke szerint Endre Béla „... halk, lírai megfogalmazója a jellegzetesen magyar festészet kialakítására irányuló szándéknak. Emellett ő az, aki talán az alkataból eredően, az alföldiek közül legjobban megérti a kor modernebb festői irányzatait”.

Az Endrénél alig néhány évvel fiatalabb szegedi Nyilasy Sándor – akinek szép emlékkiállításal ünnepeltük 1973-ban születésének századik évfordulóját – festményei azt tükrözik, hogy a nagybányai indítású művész itthon, a Tiszapartján talált önmagára. Képeinek szereplői Tápé parasztjai lettek. Színpompás alkotásai a Szeged környékén élő földművesek között születtek meg. Ha a derűs festészetű, népábrázoló Nyilasyt, a finom humorú, paraszti bölcsességű Móra Ferentccel rokonítjuk, úgy a lírai alkatú Károlyi Lajos, az érzékeny lelkű Juhász Gyulához állt közel. Százakra menő önarcképein és kedvelt virágcsendéletein kívül odaadással festette Újszeged egy-egy hangulatos parkrésztét, vagy kertes házacskáit, hogy varázsos szépségeiket lírai színekkel megörökítse. A szintén vezető szegedi festők közé tartozó Dinnyés Ferenc, a helyi paprikahasító asszonyok mellett, szívesen vitte vásznaira a Tisza-parti város árvíz előtti utcarészleteit. Kolorítdús piktúrája átívelő színes sugara lett az itteni festészetnek, mely összeköti a dél-alföldi mesterek eredményeit Szeged mai megújuló képzőművészetével.

Talán kitűnt, hogy nem külön-külön, hanem együtt szerettünk volna röviden szólni az egykori dél-alföldi festők drámai és lírikus alkatú egyéniségeiről, bár az utóbbiakról valamivel többet beszélünk. Koszta, Tornyai, Kohán, továbbá Endre Béla, Nyilasy, Károlyi és Dinnyés Ferenc alkotásai jöllehet olykor vég-

letesen eltérőek egymástól. Összefüggéseikben mégis hű képet adnak e tragikus és szelíd, e gazdag és szegény vidékről, az általuk szeretett Alföldről, azaz e táj déli részén élő népéről, mely ellentéteinek dacára is ökonomikusan egységes, szétbonthatatlan területe országunknak. Népének történelmi múltja és kulturális hagyománya nemzeti létünk fontos tartozéka.

Nyilvánvaló, hogy az alföldi festészet határai korántsem szorítkoznak a déli Csongrád és Békés megyére. Figyelemmel kell gondolnunk a művészetileg nagymultú – és pezsgő jelenű – Szolnokra, illetve Kecskemétre is. Neves művészet-történészeink, s köztük Pogány Ö. Gábor nem egyszer utalt az alföldi festészet gazdag hagyományainak az eddiginél szélesebb kiterjesztésére. Ennek impozáns tanújelét láthattuk a magyar plein-air festészet remekeit bemutató sikeres szolnoki kiállításon, mely méltó rendezvénye lett az 1973-as Országos Múzeumi és Műemléki Hónap széles figyelmet keltő helyi megnyitásának.

Szelesi Zoltán